

Tvisten mellan bonden Hinrich Andressohn och baronen Georg Wilhelm von Taube på Rickul gods

Göte Brunberg

Ända fram till modern tid har relationerna mellan den estlandssvenska bondebefolkningen och godsägarna karakteriserats av ständiga tvister och motsättningar. De svenska bönderna kämpade hårt för sina rättigheter som fria män och godsägarna försökte begränsa dessa rättigheter och behandla svenskarna på samma sätt som de livegna estniska bönderna. En sådan tvist (som för övrigt inte saknar sina komiska poänger) beskrivs i följande två dokument från 1760-talet: ett bönebrev (supplik) till kejsarinnan Katarina II av Ryssland från den på Rickul gods boende bonden Hinrich Andressohn (supplikanten) och svaret från godsägaren Georg Wilhelm von Taube (supplikantorn).

1768, den 2 december.

Ert Kejsrerliga Majestäts högborna högt förordnade Generalguvernement måste jag i djupaste ödmjukhet be om skydd mot Herr hakedomaren Baron von Taube. Han, Herr supplicatus, har nämligen yrkat att jag och min far Anders Andressohn, som är bördiga från Wormsö och som fria män har bosatt oss på Rickholtz, antingen skulle bli livegna hos honom och då fullständigt förlora vår frihet eller ögonblickligen flytta härifrån. Då vi återopade vår frihet blev densamme ytterst uppbragt och krävde av mig en ersättning av 15 rubel, som enligt hans påstående min bror, som för en tid sedan har flyttat härifrån, skulle vara densamme skyldig. När jag vördnadsfullt framställde att jag varken var skyldig eller villig att betala min brors skuld, blev jag dragen till marken i håret. Man gjorde förberedelser att behandla mig på det mest obarmhärtiga sätt, vilket jag emellertid hade lyckan att undkomma. På grund av de häftiga hotelser, vilka Herr supplikatus har utgjutit över mig, nämligen att jag skulle bli piskad, bortjagad och att mina oxar skulle bli kvarhållna mot min broders skuld, vågade jag inte gå tillbaka till mitt hemman utan såg mig nödgad att komma till staden. Efterson nu detta förfarande mot mig, en fri wormsömänniska, på inget sätt är tillåtet, tvärtom har alla egenmäktigheter från Herr supplicatus blivit förbjudna i den från den 23 augusti detta år med omedelbar verkan gällande höga kejsrerliga resolutionen angående de Rickholtzka bönderna, bönfäller jag

Allranådigaste Fru!

Ert Kejsrerliga Majestäts högborna högt förordnade Generalguvernement att nådigt ge Herr supplicatus en sträng anvisning att om han inte längre vill ha mig och de mina kvar på godset, i alla fall inte skall jaga bort oss på ett så skyndsamt sätt, istället tvärtom ge mig tid så att jag i lugn och ro kan vidta erforderliga åtgärder för att avyttra min boskap, men härnäst också att densamme inte skall av mig kräva betalning ur min ringa förmögenhet för min broders eventuella skulder, som inte på något sätt berör mig, och slutligen inte miss-handla mig och de mina med slag.

Då jag måste lämna hela min verksamhet på Rickholtz och utan detta varmt ombedda höga bistånd och

skydds brev inte vågar mig dit, så hoppas jag med tillförsikt på ett huldrikt och snart bifall på min bön, och är er intill döden trogen på det mest undertrogna sätt, knäfallande som

*Ers Kejsrerliga Majestäts ödmjukaste tjänare
Hinrich Andressohn*

1769, den 13 januari.

Den av den på mitt gods Rickholtz boende Hinrich Andressohn under rubriken av en ödmjuk bön mot mig ingivna böneskriften, för vilkens vidarebefordran jag framför ett ödmjukt tack, är så ogrundad att den, liksom supplikantens beteende, förtjänar ett eftertryckligt straff.

Det hela förhåller sig under alla omständigheter på följande sätt:

Supplikanten Hinrich Andressohn (vilken ännu levande far Anders Andressohn, som är från Wormsö och som under ca 25 år som lösman på mitt gods Rickholtz tillsammans med supplikanten och sin övriga familj har bott som husbonde på en åttondels hake av mitt land och har brukat till detta land hörande åkrar och hövallar) blev cirka i oktober månad genom godskubjasen påmind om de av honom, eller snarare på hans fars gård, ålagda och under alla år utan svårigheter levererade 20 lispunden hästhö till den på godset vid denna tidpunkt ännu i kvarter stående beridna truppen. På denna erinran ger supplikanten kubjasen det oförskämda svaret att eftersom jag hade sagt upp hans far från hemmanet under Rickholtz, så var han inte längre skyldig att leverera höet. Med denna oförskämdhet översåg jag med jämnmod. Några veckor senare, närmare bestämt i slutet av november, kom supplikanten till godset för att fara till Hapsal och hämta tidningar och brev från den därvarande posten. Vid detta tillfälle frågade jag honom i all saktmod hur det kom sig att han för kubjasen hade vägrat att leverera de 20 lispunden hästhö. Han och hans far hade ju under året brukat landet och hövallarna och följaktligen måste de prestera denna pålaga. Efter ett meningsutbyte blev han övertygad om sin eller hans fars skyldighet och lovade att leverera höet,

men det har fram till denna tidpunkt inte blivit levererat.

Eftersom det vidare hade framförts till mig att hans far, på min den 1 september gjorda uppsägningen att han till påsken skulle utrymma sin bostad och lämna mitt land, hade bemödat sig om en annan bostad under godset Niby, så frågar jag honom om hans far hade sökt sig ett sådant ställe under Niby, och närmare bestämt i byn Metskül. På detta svarade han "ja" med tillägget att han därstädes skulle få en halv hake land. "Det är bra" - replikerade jag, men han skulle ändå påminna sin far om att denne skulle betala en utlovad ersättning för sin son, som tillsammans med tre andra livegna från Rickholtz hade rymt till Stockholm, och den flinta som hade kostat mig 8 riksdaler, som hans son vid sin eskapad hade stulit ur min rustkammare och därefter hade sålt i Stockholm. Jag hade på höga vederbörandes befallning gjort utlägg och de belöper sig på över 15 rubel, en jag hade ändå låtit det bero med 15 rubel för hans far. Skulle hans far vid sin flyttning inte ha vidtagit några mått och steg för att betala denna skuldpost, så vore jag tvungen att låta hämta hans oxar.

Vid denna erinran kom supplikanten mig inpå livet med orden "jag har varken frossat eller supit upp denna skuld" och knäppte med fingrarna under min näsa med tillägget att han inte skulle betala en kopek. För denna helt enorma oförskämdhet och fräckhet, varigenom supplikanten åsidosatte all vördnad för mig, ville jag ge honom en örfil men träffade inte. Min son, som hade uppmärksammat ogärningen, tog däremot fast honom i håret och drog ner honom och ville ge honom några slag med rempiskan. Denna gick inte att finna, varför han släppte honom lös utan att tilldela honom några slag. Supplikanten gick ut genom porten till truppen där han uppehöll sig mer än en timme.

Detta är det fullständiga och sanningsenliga förloppet. Om jag hade velat ha tillfredsställelsen att ge honom slag, vilket han hade förtjänat, så hade det varit lätt för mig att gripa honom hos truppen och låta hämta honom därifrån. Dock ville jag inte mer oroa mig för honom utan beslutade mig för att bönfälla om att detta höga departement skall bestraffa honom.

Men istället för att nu följa den till honom givna befallningen att resa till Hapsal för att hämta tidningar och brev, for han, utan att jag visste det, bort någonstans. Jag väntade fyra dagar på hans återkomst, men supplikanten förblev borta. Slutligen erfor jag att han hade rest till Reval för att föra klagan mot mig. Härvid sände jag efter hans yngre bror för att denne skulle fara till Hapsal och hämta tidningarna och breven därifrån. Dock gav även denne mig det fräcka svaret att han var fri och inte ansåg det nödvändigt att fullgöra tjänster för mig. Men skulle jag tvinga honom, så skulle även han resa till Reval och klaga över mig. Jag blev alltså tvungen att sända ett annat bud till Hapsal.

Så händer det mig numera dagligen. Mina Rickholtzka bönder gör vad de vill; jag finner inget gehör hos dem; i korthet, alltsedan de har kunnat klaga till ett Kejsarligt upplyst generalguvernement om sin så kallade frihet, är de oförvägna och trotsiga och jag står numera under mina bönders självrådighet. Min ekonomi lider helt obeskrivligt och det kan den inte utvärda om det inte blir en snar ändring, om vilken jag underdånigast ber.

*Ers Kejsarliga Majestäts underdåniga tjänare
Gustav Wilhelm v. Taube*

Källa: Rannarootlaste võitlus oma õiguste eest 18. - 19. sajandil (Estlandssvenskarnas kamp för sina rättigheter på 1700- och 1800-talet).

Karin Westring har hjälpt till med översättningen av den tyska originaltexten.